

wzniesiony w latach 1800–1804 przez mistrza murarskiego z Raciborza, Jana Langerę, z fundacji cystersów rudzkich. Kościół barokowo-klasycystyczny, z tynkowym detalem w formie podziałów ramowych elewacji i bogatszą dekoracją fasady, gdzie w niszach figury świętych Andrzeja i Bernarda, datowane 1802 i sygnowane przez Walentego Filipa. Wyżej sploty ujmujące środkową wieżę. Część środkowa fasady zryzalitowana, zwieńczona trójkątnym frontonem, z herbem cystersów w tympanonie. Kościół św. Jana Chrzciciela w *Pilchowicach* został wybudowany w latach 1779–80 przez budowniczego Ch. Worbsa z fundacji hr. Wengersky'ego. Fasada trójdzielna, zryzalitowana w części środkowej, zwieńczona wieżą. W kościele wyposażenie późnobarokowe i klasycystyczne.

Żernica

Stanica

Kościółom towarzyszą na ogół cmentarze przykościelne. Tak jest w *Pilchowicach*, gdzie na cmentarzu przykościelnym zachowało się kilka wartościowych pod względem artystycznym i historycznym nagrobków, w tym najstarszy z nich (ok. 1770) – tajemniczy nagrobek Thomasa hrabiego de Tomatis, urodzonego w Mediolanie pułkownika pozostającego w służbie rosyjskiej. Zachowały się także szczątkowo nagrobki XIX-wieczne na cmentarzach w *Stanicy*, *Wilczej*, *Żernicy*. Istotnym pod względem historycznym jest także dawny cmentarz przyklasztorny, na którym zachował się nagrobek ks. *Damrota*.

Zieleń urządzona, w tym parki, zieleńce, lasy i zadrzewienia.

Zieleń o charakterze rekreacyjnym oraz zieleń towarzysząca zabudowaniom, stanowi ważny składnik krajobrazu gminy. Szczególną rolę w strukturze zieleni spełniają obiekty objęte ochroną konserwatorską, często z cennymi okazami starodrzewia: zespół parkowo-pałacowy w *Kuźni Nieborowskiej*, zespół parkowo-pałacowy w *Wilczej*, zespół dawnego szpitala bonifratrów w *Pilchowicach*. W „*Studium uwarunkowań...*” postuluje się również objąć ochroną przepisami prawa powszechnego lub miejscowego następujące obiekty:

1. fragmenty założenia dworsko-folwarcznego w Nieborowicach
2. pozostałości parku krajobrazowego w Pilchowicach przy ulicy Damrota
3. aleja robiniowa w Nieborowicach (ul. Główna)
4. aleja jesionowa w Nieborowicach przy ul. Krywałdzkiej
5. aleja kasztanowa przy ul. Kasztanowej w Kuźni Nieborowskiej
6. aleja jesionowa przy drodze do wsi od drogi Gliwice - Rybnik
7. cmentarze przykościelne (Stanica, Pilchowice, Wilcza, Żernica).

W *Studium* wyznaczono też strefy ochrony krajobrazu naturalnego lub przekształconego o wartościach kulturowych, obejmujące m.in.: tereny pomiędzy ul. Knurowską i Wiejską w Nieborowicach, przestrzeń dawnej kopalni odkrywkowej w Stanicy (XVI-XVII w) oraz dominanty widokowe między innymi w kierunku istniejących zabytkowych założeń pałacowo i dworsko-parkowych.

Architektura dworska i pałacowa. *Zespół dworski w Kuźni Nieborowskiej*, z systemem stawów włączonych w kompozycje XIX-wiecznego parku angielskiego. Dwór klasycystyczny, wzniesiony w 1840 r. założony został na rzucie prostokąta. Murowany, otynkowany, dwukondygnacyjny, z użytkowym poddaszem nakryty jest ceramicznym dachem mansardowym. Narożniki budowli akcentowane kanelowanymi pilastrami jońskimi,

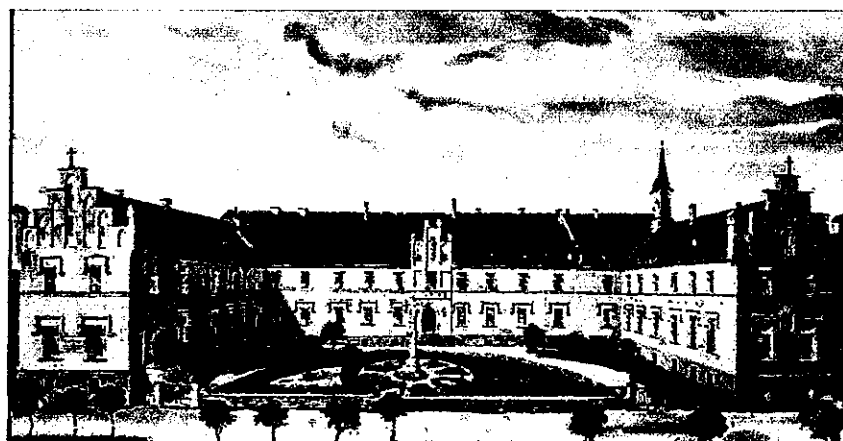

środkowa partia wejściowa z jednokondygnacyjnym ryzalitem na którym taras, zwieńczona odcinkowo zamkniętą wystawką ze spływami. *Dwór w Pilchowicach*, przebudowany, w obecnej formie pochodzi z XVIII w. Wzniesiony został przez hrabiego Wengersky'ego, z wykorzystaniem murów budowli XVI-wiecznej. Budowla dwukondygnacyjna z użytkowym poddaszem, nakryta dachem mansardowym, z partia wejściowa akcentowana nikiłym ryzalitem. W postaci ruiny przetrwały w *Pilchowicach pozostałości tzw. „nowego pałacu”*, który Wengerscy wybudowali w latach 1770–80. Pałac w 1858 r. pełnił funkcje więzienia, w latach 1867–1921 mieściło się tu seminarium nauczycielskie, a potem ochronka dla dzieci pw. św. Jadwigi.

Budowle użyteczności publicznej. Najbardziej znaną i charakterystyczną budowlą na terenie gminy Pilchowice jest *klasztor i szpital oo. bonifratrów w Pilchowicach*, obecny szpital chorób płucnych pw. św. Józefa. Zbudowany z fundacji Antona Welzla w latach 1802–14, był przebudowywany i rozbudowywany w 1879 z inicjatywy dr. J. Rogera i 1952 r., kiedy został przekazany władzom świeckim. Murowany i potynkowany, obecnie założony na rzucie podkowy. W trakcie przebudowy XIX-wiecznej uzyskał formy neogotyckie, z charakterystycznymi uskokowymi szczytami, attykami krenelazowymi, wieżyczkami i sterczynami. Od frontu kompozycja symetryczna i dośrodkowa, z figurą św. Józefa akcentującą oś symetrii budowli w szczycie fasady. W pd.-wsch. narożniku umieszczono neogotycką kaplicę szpitalną.

Klasztor ok. 1860 r. (za: Chrzęszcz, Festschrift...)

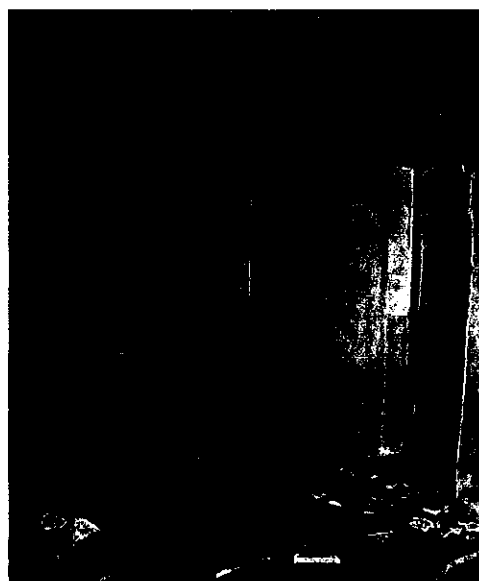

Klasztor w 1914 r. (za: Chrzęszcz, Festschrift...)

Wśród innych obiektów zabytkowych użyteczności publicznej z terenu gminy, wymienić można: dawną szkołę parafialną w Pilchowicach z 1780 r., zachowany w niezmienionej formie budynek dworca kolejki wąskotorowej w Nieborowicach z 1897 r., taki sam budynek w Pilchowicach, który jednak, przebudowany po II wojnie światowej, stracił oryginalny kształt, gospoda w Wilczej i inne.

Obiekty architektury obronnej. Na terenie gminy Pilchowice przetrwały pozostałości umocnień niemieckich sprzed ostatniej wojny. Fortyfikacje powstały w lecie 1939 r., jako odpowiedź na budowę polskich umocnień Obszaru Warownego Śląsk. Ponieważ od tej strony Niemcy nie obawiali się uderzenia, wystawili tylko kilka grup schronów, liczących ok. 15 obiektów w pięciu typach, nie miały one charakteru ciągłego, tylko szkieletowy. Grupy takich obiektów znajdują się m. in. w *Pilchowicach* i *Nieborowicach*. Budowle żelbetowe, pozostają w stanie niezabezpieczonych ruin.

Wnętrze bunkra koło Nieborowic

Zabytki przemysłu i techniki. Przez terytorium gminy Pilchowice przechodzi trasa *kolejki wąskotorowej*, łączącej niegdyś Gliwice z Raciborzem. Zdewastowany współcześnie, zachowany tylko

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

we fragmentach zespół, w skład którego wchodzi tor, urządzenia kolejowe, budynki dworców kolejowych i inne budynki stacyjne, wpisany został w 1993 r. do rejestru zabytków województwa śląskiego, czeka na rewitalizację i przywrócenie mu pierwotnej funkcji.

Plan południowo-zachodniej części sieci górnośląskiej 785mm - dawnej kolei lokalnej Gliwice Trynek-Racibórz.

Kolej wąskotorowa Gliwice – Ruda – Racibórz powstała w okresie intensywnego rozwoju kolei lokalnych w całym państwie pruskim. Plany powstały w 1894 r. W zamierzeniach, Ruda miały stać się celem niedzielnej turystyki rekreacyjnej, w dni powszednie kolejka miała stanowić wygodny środek lokomocji dla miejscowej ludności, miała również spełniać funkcje gospodarcze, zapewniając transport płodów rolnych do miast i surowców oraz produktów między miastami i drobnymi zakładami produkcyjnymi. W 1897 r. koncesję na budowę linii kolejki wąskotorowej otrzymała firma z Berlina „Kramer & Co”. Odcinek z Gliwic do Rud został oddany dwa lata później. Po podziale Śląska kolejka na całej długości pozostała po stronie niemieckiej. Funkcjonowała podczas II wojny światowej, dopiero pod jej koniec, poniosła znaczne zniszczenia. Przechodząca armia czerwona dokonała dewastacji, paląc budynki stacyjne, m.in. w Pilchowicach i Staniątko, w nienaruszonym stanie pozostają do dziś stacje w Nieborowicach. Po zakończeniu wojny, nastąpiło przejście linii kolejowej przez państwo polskie i po niezbędnych naprawach wznowiono ruch. W 1945 r. wyremontowano także spalone budynki stacyjne, m. in. w Pilchowicach – nie dbając jednak o ich pierwotną formę. W latach 60-tych ilość pasażerów zaczęła stopniowo spadać, konkurencję dla wąskotorówki stworzyły rozwijające się przewozy autobusowe. Ostateczne zamknięcie ruchu pasażerskiego nastąpiło w 1991 r. Niemal natychmiast nastąpiły kradzieże i dewastacja torów i urządzeń kolejowych, które zniknęły na długości wielu

kilometrów. Rozbudowany układ torowy zachował się jedynie w okolicy Rud Raciborskich, gdzie zorganizowano skansen kolejowy taboru wąskotorowego. Odbudowano również dwa szlaki, w tym linie prowadzącą do *Stanicy* (4 km), czynną w sezonie turystycznym. Istnieją plany odbudowy całej linii Gliwice – Racibórz Markowice, z ruchem turystycznym i całorocznym ruchem rozkładowym, obsługującym leżące na trasie miejscowości.

V.2.2. Szlaki turystyczne, ścieżki kulturowe i edukacyjne na terenie gminy Pilchowice.

Teren gminy Pilchowice przecinają cztery szlaki turystyczne, promujące wartości krajoznawcze, edukacyjne i kulturowe regionu:

 Szlak Husarii Polskiej, opracowany przez ks. Jerzego Pawlika w latach 1969-1970 z okazji 286 rocznicy przemarszu wojsk polskich udających się na odsiecz Wiednia pod wodzą króla Jana III Sobieskiego.

 Szlak Stulecia Turystyki, o dł. 138 km, przebiega m.in. przez Wilczą, Nieborowice i Kuźnię Nieborowską.

 Szlak Okrężny Wokół Gliwic przebiega m. in. przez Wilczą oraz Gliwice i inne miejscowości leżące na terenie powiatu gliwickiego lub z nim graniczące.

 Szlak im. Kapitana Jana Kotucza zamordowanego przez Niemców 6 września 1939 r. w Nieborowicach; trasa Rybnik – Pilchowice, o dł. 17 km.

Oprócz lokalnych szlaków turystycznych, przez gminę przechodzi również odcinek ogólnopolskiego szlaku architektury drewnianej. Jest to drogowy szlak turystyczny powstały we współpracy województw śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego. Współpraca nad tworzeniem szlaku trwała w latach 2001-2003:

 Szlak Architektury Drewnianej województwa śląskiego o długości 1060 km obejmujący 93 unikatowe zabytki architektury drewnianej — Pętla Gliwicka – dł. 160 km: na niej umieszczony został kościół św. Michała w Żernicy.

Przez obszar gminy poprowadzono także 26-kilometrowy odcinek trasy rowerowej „Rowerem po Górnym Śląsku”, wchodzący w skład pętli: Sośnicowice – Rudy – Nieborowice. W ramach subregionalnego programu tras rowerowych powstaną nowe odcinki, połączone z trasami na terenie innych gmin.

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY PILCHOWICE

Na terenie gminy Pilchowice znajduje się, wg Gminnej Ewidencji Zabytków, 198 obiektów zabytkowych. W poniższej tabeli uporządkowano je wg typów własności biorąc pod uwagę ich stan zachowania.

typ własności	stan		razem
	dobry	zły	
komunalna	27	1	28
współwłasność	16	1	17
prywatna	86	15	101
państwowa	15	5	20
wyznaniowa	19	2	21
inne	6	5	11
razem	169	29	198

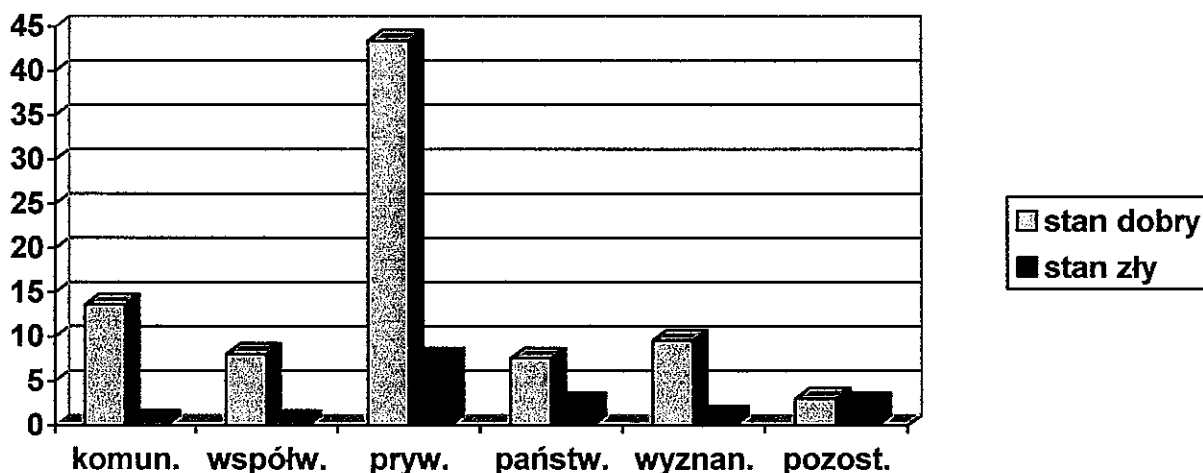
Z danych zawartych w gminnej ewidencji zabytków można wyciągnąć następujące wnioski:

- najwięcej obiektów zabytkowych jest własnością prywatną i duża ich część znajduje się w stanie zadowalającym,
- w najlepszej kondycji znajdują się obiekty będące własnością komunalną; w ostatnich latach widoczny jest znaczny wzrost zainteresowania władz samorządowych zabytkami, co wiąże się z priorytetami rozwojowymi gminy,
- obiekty państwowe, których liczbowo jest zdecydowanie mniej, są w 75 % w stanie dobrym; 25 % wymaga remontów,
  - większość obiektów wyznaniowych jest w stanie dobrym, a część z nich wymaga działań rewaloryzacyjnych.

Obecnie (jesień 2011 r.) niewiele obiektów zabytkowych w obszarze administracyjnym gminy znajduje się w stanie daleko posuniętej destrukcji. Żaden z obiektów wpisanych do rejestru zabytków nie pozostaje w złym stanie technicznym. Zagrożone natomiast są obiekty niezagospodarowane i nieużytkowane.

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

Powyższe omówienie można też zobrazować przystępniej diagramem:

Każda para kolumn dotyczy danego typu własności. Kolor niebieski oznacza obiekty znajdujące się w stanie dobrym (przyjęto za GEZ: stan bardzo dobry lub dobry), natomiast kolor czerwony oznacza stan zły (przyjęto za GEZ: stan zaniedbany, zły, bardzo zły, ruina, nie istnieje). Na osi pionowej podano procentowy udział wszystkich typów obiektów w stosunku do całej liczby obiektów zabytkowych w gminie Pilchowice.

Niektóre budynki mieszkalne, pozostające w rękach prywatnych, znajdują się w złym stanie technicznym, niektóre z nich są opuszczone i nie użytkowane. Oczywiście przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak środków finansowych na realizację remontów i zabezpieczeń, czasem jest to także wynikiem zaniechań właścicieli, których wiek i zdrowie nie pozwalają na prowadzenie kosztownych prac remontowych. Niestety długoletnie zaniedbania państwa w opiece nad zabytkami oraz niewystarczająca świadomość historyczna mieszkańców, spowodowały liczne straty w oryginalnej substancji zabytkowej. Nie ma już części budynków zabytkowych, których ślady pozostały tylko na kartach wojewódzkiej ewidencji zabytków – zawaliły się lub zostały rozebrane, niektóre natomiast zmodernizowano lub w znacznym stopniu przebudowano.

Dla zabytków archeologicznych „tradycyjnym” zagrożeniem jest industrializacja, mechanizacja rolnictwa oraz rozwój urbanizacji. Dla stanowisk i zabytków archeologicznych niebezpieczne są wszelkie prace ziemne. Szkodliwy jest więc obecny boom inwestycyjny: budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi, głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Zabytkom archeologicznym grozi również kradzież i wywóz za granicę, stanowią bowiem coraz bardziej pożądane eksponaty kolekcjonerskie.

Większość zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy to obiekty sztuki sakralnej. Przechowywane w przestrzeni sakralnej i użytkowane jako przedmioty kultu, są otoczone troską i opieką, zarówno przez administratorów parafii, jak i lokalną społeczność. W tym przypadku mamy do czynienia z zabezpieczeniem przed degradacją substancji zabytkowej. Realnym zagrożeniem są jednak coraz częściej zdarzające się w kościołach kradzieże lub akty wandalizmu. Podstawą zabezpieczenia zabytków ruchomych powinno być wykonanie inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej obiektów zabytkowych oraz zabezpieczenie antywłamaniowe i przeciwpożarowe budynków kościelnych.

VII. ANALIZA SWOT

Poniżej dokonano analizy SWOT w odniesieniu do obszarów związanych z szeroko rozumianą rewitalizacją dziedzictwa kulturowego, wykorzystując m. in. materiały zawarte w Strategii Rozwoju Gminy Pilchowice na lata 2001 – 2010 oraz w Programie Ochrony Środowiska Gminy Pilchowice. Polegała ona na rozpoznaniu mocnych i słabych stron gminy oraz jej szans i zagrożeń. Dokonana analiza ma pomóc w określeniu podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Pilchowice.

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE PILCHOWICE	
mocne strony	słabe strony
▪ bezpośrednie położenie przy głównych trasach komunikacyjnych, włączonych w system europejskich rozwiązań autostradowych ▪ dobra lokalizacja w aglomeracji śląskiej ▪ walory przyrodniczo-krajobrazowe ▪ zachowanie obiektów o dużej wartości kulturowej ▪ ciekawa historia regionu ▪ obiekty przyrody ożywionej ▪ szlaki turystyczne ▪ ścieżki rowerowe ▪ cykliczne imprezy kulturalne i sportowe o szerszym zasięgu	▪ duży poziom bezrobocia ▪ niedostosowanie kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy ▪ słabo rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna ▪ niezadowalający rozwój małych i średnich przedsiębiorstw ▪ spadek liczby miejsc pracy na lokalnym rynku pracy ▪ niewystarczająca lokalna oferta spędzania czasu wolnego ▪ niewystarczający poziom wiedzy mieszkańców o problemach ochrony środowiska kulturowego ▪ brak ułatwień dla osób niepełnosprawnych
szanse	zagrożenia
▪ wykorzystanie popytu sąsiednich aglomeracji na usługi rekreacyjne ▪ położenie nacisku na rozwój turystyki kulturowej i edukacyjnej ▪ wykorzystanie położenia przy terenach „zielonych” i rekreacyjnych ▪ polepszenie poziomu bazy hotelowej i gastronomicznej ▪ zwiększenie dostępności informacji dla mieszkańców o możliwościach uzyskania dofinansowania dla inwestycji ▪ akcja edukacyjna i propagatorska skierowana do społeczności lokalnych ▪ aktywizacja społeczności lokalnych ▪ zwiększenie aktywności w pozyskiwaniu i wykorzystaniu środków unijnych ▪ remonty obiektów zabytkowych ▪ akcja promocyjna skierowana na zewnątrz (wydawnictwa promocyjne, reklama medialna, obecność na targach	▪ brak zdefiniowanych programów operacyjnych oraz zakresów wsparcia dla przyszłej perspektywy finansowej Unii Europejskiej (na lata 2014-2020) ▪ małe możliwości uzyskiwania środków na renowację obiektów zabytkowych ▪ dekonunktura gospodarcza ▪ kryzys finansów publicznych ▪ powiększający się obszar zjawiska wykluczenia społecznego ▪ starzenie się lokalnej społeczności ▪ pogłębiająca się degradacja zabytków ▪ silna presja części inwestorów nastawionych na maksymalizację zysku z inwestycji kosztem atrakcyjności przestrzeni kulturowej miasta ▪ wizerunek Śląska jak regionu niezbyt ciekawego turystycznie, kojarzonego głównie z funkcjami gospodarczymi ▪ konkurencja sąsiednich regionów

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

turystycznych) ▪ rozwój inicjatyw prywatnych, handlu, usług oraz średniej i drobnej wytwórczości ▪ wykorzystanie zasobów terenów budowlanych do promowania osiedli podmiejskiego budownictwa jednorodzinne o wysokim standardzie ekocywilizacyjnym, jako zaplecza dla Górnego Śląska ▪ kontakty społeczności regionu z zagranicą oraz duża liczba osób mieszkających za granicą związanych emocjonalnie z województwem śląskim	

VIII. ZAŁOŻENIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PILCHOWICE NA LATA 2012–2015

Wg ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawową rolę w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym odgrywają gminy. Są one gospodarzem podległego im terenu i odpowiadają za wybór optymalnych kierunków rozwoju we wszystkich sferach życia. Ideą nadrzędną władz samorządowych gminy Pilchowice w nawiązaniu do strategicznych dokumentów krajowych i wojewódzkich, jest zrównoważony rozwój gminy i pod tym kątem określono cele wieloletniej polityki gminnej.

Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami jest programem kierunkowym, zbieżnym ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Proponowane kierunki działań mają spowodować wyeksponowanie wartości związanych z tradycją i historią gminy i zwrócić uwagę na unikatowe wytwory materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz doprowadzić do wzrostu roli gminy Pilchowice także jako ważnego ośrodka turystyki kulturowej województwa. Z drugiej strony ideą nadrzędną Programu jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Priorytety i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania Programu. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy, w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania Programu Opieki nad Zabytkami.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Priorytet I: Nowoczesne i sprawne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.

Priorytet II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego gminy jako ważny czynnik jej rozwoju społeczno-gospodarczego.

Priorytet III: Edukacja związana z dziedzictwem skierowana do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja wartości kulturowych gminy.

Poniższa tabela określa kierunki działań i zadania prowadzące do osiągnięcia zamierzonych celów.

PRIORYTET I: NOWOCZESNE I SPRAWNE ZARZĄDZANIE ZASOBEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
kierunki działań	zadania
Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego.	• prowadzenie przez Referat Planowania Przestrzennego, Gospodarki Nieruchomościami i Ochrony Środowiska we współpracy z Referatem Inwestycji i Rozwoju Gospodarczego monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego; • działania związane z możliwością odtworzenia dawnej linii kolei wąskotorowej w ramach porozumienia międzygminnego; • współdziałanie z podmiotami zlecającymi prace studialne i dokumentacyjne dotyczące obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego regionu; współpraca w tym zakresie ze służbami konserwatorskimi; • okresowa aktualizacja „Planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”; • promocja działań społecznych w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego; • rozważenie wnioskowania do WUOZ w Katowicach o wpis do rejestru obiektów proponowanych w Studium Uwarunkowań i kierunków Zagospodarowania Przestrzennego; • skorelowanie zapisów Gminnej Ewidencji Zabytków z zapisami w obowiązujących Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego oraz z wykazem obiektów rejestrowych, w związku z istniejącymi rozbieżnościami; • okresowa weryfikacja GEZ;
Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	• kontrola oznakowania szlaków turystycznych; • opracowanie szczegółowej koncepcji ścieżek turystycznych uwzględniających edukację historyczną oraz edukację ekologiczną; • rozważenie rozwoju turystyki związanej z ew. rewitalizacją kolejki wąskotorowej; • wspieranie rozwoju turystyki rowerowej;
Popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	• wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu i historii regionu; • reklama w mediach elektronicznych i tradycyjnych dorocznych imprez związanych z dziedzictwem regionu; • wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy;
Działania pobudzające aktywność i inicjatywę mieszkańców regionu. Integracja lokalnych społeczności wokół idei współpracy i rozwoju lokalnego	• wspieranie inicjatyw obywatelskich służących zachowaniu tradycji lokalnych; • wspieranie i organizowanie imprez kultywujących lokalną tradycję; • doroczne opracowanie kompleksowego programu imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych na terenie gminy;

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

PRIORYTET II: REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO JEDEN Z GŁÓWNYCH CZYNNIKÓW ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	
kierunki działań	zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• realizacja zadań własnych gminy w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością; • przygotowanie przez Referat Inwestycji i Rozwoju Gospodarczego projektu mającego na celu uzyskanie dofinansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na rewitalizację kolei wąskotorowej; • coroczne ustalanie wysokości dotacji na roboty konserwatorskie i restauratorskie obiektów zabytkowych należących do gminy w trakcie projektowania budżetów na kolejne lata; • prowadzenie spraw związanych z przyznawaniem i przyjęciem rozliczenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, do których Gmina Pilchowice nie posiada tytułu prawnego; • zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami;
Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych	• znakowanie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody; • zaopatrzenie zabytków w tablice informujące o ich historii i znaczeniu dla regionu; • rozważenie możliwości zorganizowania gminnej placówki o charakterze muzealnym;

PRIORYTET III: EDUKACJA ZWIĄZANA Z DZIEDZICTWEM SKIEROWANA DO SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH W CELU BUDOWANIA TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ ORAZ PROMOCJA WARTOŚCI KULTUROWYCH GMINY	
kierunki działań	zadania
Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym regionu i zabytkach miasta	• utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego; • udostępnienie na stronach internetowych informacji o zabytkach;
Edukacja społeczności lokalnej w kwestii znaczenia dziedzictwa dla regionu	• upowszechnianie informacji na temat dobrych praktyk konserwatorskich; • organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, imprez, kiermaszy, rajdów i festynów kulturowych z dziedzictwem kulturowym w tle; • wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie odpowiednich zajęć i konkursów; • aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami;

IX. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PILCHOWICE

Zadania określone w poprzednim rozdziale będą realizowane za pomocą następującego instrumentarium, którego podstawę stanowią obowiązujące przepisy prawne:

- *instrumenty prawne* – wynikające z przepisów ustawowych (m.in.: wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy lub proponowanych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, itp.);
- *instrumenty finansowe* (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków, inne subwencje, dofinansowania, nagrody);
- *instrumenty koordynacji* (oddziałujące m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi, z organizacjami wyznaniowymi, z właścicielami zabytków);
- *instrumenty społeczne* (w sferze działania samorządu, m.in.: systemy szkoleń, doszkącanie profesjonalne, interdyscyplinarny model pracy; w sferze budowania powiązań między władzami samorządowymi a społeczeństwem: system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami pozarządowymi);
- *instrumenty kontrolne* (m.in. weryfikacja GEZ, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

X. MONITOROWANIE REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PILCHOWICE

Obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami wynika z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z cytowaną ustawą władza samorządowa ma obowiązek sporządzenia sprawozdania ze stanu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Pilchowice na lata 2012–2015 i przedstawić je Radzie Gminy w cyklu dwuletnim (*monitoring mid-term i monitoring ex post*).

Celem monitoringu jest zbieranie i analiza informacji dotyczących realizacji Programu na każdym etapie wdrażania. Proces monitorowania polega na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów programu przez zdefiniowane w nim kierunki działań, na analizie zebranych danych i opracowaniu sprawozdań. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów oraz podejmowania ewentualnych inicjatyw korygujących i propozycji zmian.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki będą następujące:

W ramach priorytetu I: Nowoczesne i sprawne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego:

- zakres obowiązków pracownika na stanowisku zajmującym się ochroną dziedzictwa kulturowego i opieką nad zabytkami,
- liczba szkoleń dla pracowników instytucji samorządowych oraz prelekcji, warsztatów i imprez popularyzatorskich dla lokalnej społeczności na temat najcenniejszych wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, ścieżek edukacyjnych przyrodniczych, itp.,
- stan oznakowania szlaków turystycznych i obiektów zabytkowych,
- liczba wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, map, przewodników) związanych z historią i dziedzictwem kulturowym gminy,
- ilość utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- ilość inicjatyw obywatelskich na niwie ochrony dziedzictwa kulturowego (stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, sposoby ich współpracy z samorządem),
- działania podjęte w sprawie reklamy i promocji imprez ponadlokalnych.

W ramach priorytetu II: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako jeden głównych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego miasta:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach należących do gminy oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi,

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

- stan gminnej ewidencji i rejestru zabytków w zakresie zabytków nieruchomych i ruchomych,
- działania podjęte w celu rewitalizacji najważniejszych gminnych obiektów zabytkowych,
- wysokość dofinansowań do remontów rejestrowych obiektów zabytkowych nie będących własnością gminy,
- sposoby i formy informowania o możliwościach uzyskania dotacji na zadania z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

W ramach priorytetu III: Edukacja związana z dziedzictwem skierowana do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja wartości kulturowych gminy:

- liczba i rodzaj zrealizowanych konkursów, wystaw, kiermaszy, festynów, rajdów z dziedzictwem kulturowym w tle,
- sposób wprowadzenia kwestii dziedzictwa kulturowego regionu do systemu edukacji szkolnej,
- sposoby i zakres współpracy z mediami w celu promocji zabytkowego zasobu Gminy Pilchowice.

XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa kulturowego realizuje się w Polsce ze środków prywatnych (osoby fizyczne, fundacje, osoby prawne, kościelne) i publicznych (budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, dotacje WUOZ, fundusze europejskie). Zasadniczo obowiązek utrzymania obiektów zabytkowych spoczywa na właścicielach i użytkownikach tych obiektów.

Na stronach internetowych ministerstw: Kultury i Dziedzictwa Narodowego www.mkidn.gov.pl, Rolnictwa www.minrol.gov.pl i Rozwoju Regionalnego www.mrr.gov.pl znajdują się wyczerpujące informacje na temat programów operacyjnych opracowanych na lata 2007–2013, umożliwiających dostęp do **unijnych funduszy strukturalnych**, działających w obszarze dziedzictwa kulturowego, ochrony i opieki nad zabytkami.

W 2011 r. działają następujące programy operacyjne uruchomione przez MKiDN, pozwalające na uzyskanie dofinansowania na realizację zadań publicznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

- ▶ Program „Promesa Ministra Kultury” obejmujący następujące zadania: *ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury publicznych szkół i uczelni artystycznych, rozwój infrastruktury społeczeństwa informatycznego w dziedzinie kultury, międzynarodowe przedsięwzięcia kulturalne, rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.*
- ▶ Program „Dziedzictwo Kulturowe” z pięcioma priorytetami: *ochrona zabytków, rozwój instytucji muzealnych, ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju, tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego, ochrona dziedzictwa kultury ludowej.*
- ▶ Program „Zasoby Cyfrowe”, w którym jednym z priorytetów jest *digitalizacja zabytków i muzealiów.*
- ▶ Program „Infrastruktura Kultury”, w którym wymieniono: *remont, modernizację i adaptację nieruchomości na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej, przygotowanie dokumentacji technicznej do prowadzenia inwestycji, zakup wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej, współfinansowanie projektów budowy i modernizacji obiektów służących działalności kulturalnej.*
- ▶ Program „Kultura 2007–2013” z następującymi priorytetami: *wspieranie ponadnarodowej mobilności osób działających w sektorze kultury, wspieranie ponadnarodowego obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych i kulturalnych, wspieranie dialogu między kulturami.*

Strony www.interreg.gov.pl i <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/> dostarczają aktualnych informacji na temat **europejskich funduszy strukturalnych** i działających w ich ramach programów rozwojowych, dotyczących wszystkich aspektów życia społeczno-gospodarczego:

- Infrastruktura i Środowisko.
- Innowacyjna Gospodarka.
- Kapitał Ludzki.
- Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.
- Program „Rozwój Obszarów Wiejskich” obejmujący odnowę wsi.
- Regionalne Programy Operacyjne.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007–2013 będzie realizowany przy zaangażowaniu łącznie 2 016 692 802 euro. Na kwotę tę składa się 1 712 980 303 euro środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i 303 712 499 euro środków publicznego wkładu krajowego. W latach 2011–2013 pozostało do wykorzystania 727 667 955 euro.

Funkcje instytucji koordynującej pełnić będzie minister właściwy ds. rozwoju regionalnego poprzez wyznaczoną do tego celu komórkę w MRR – Departament Polityki Regionalnej (DPR).

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy, obok funduszy strukturalnych, stanowią największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce. Środki przeznaczone przez trzy kraje EOG: Norwegię, Islandię i Liechtenstein aktywnie wspierają działania z zakresu infrastruktury kultury (informacje na stronie www.funduszngo.pl). W ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego Norweskiego Mechanizmu Finansowego działa:

- „Fundusz Wymiany Kulturalnej”.

Ochrona dziedzictwa kulturowego realizowana jest również z **funduszy krajowych**. Ważna rola przypada w tym względzie **Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**. Jest to fundusz celowy. Funkcjonuje on na podstawie ustawy z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska. Poza NFOŚiGW, ochronę środowiska wspierają także terytorialne i lokalne oddziały Funduszu. Ze środków Funduszu dofinansowuje się prace konserwatorskie przy zabytkowych założeniach parkowych.

Remonty obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków wspomagane mogą być również dotacjami krajowego **Funduszu Kościelnego** (dotacje nie obejmują zabytkowego wyposażenia wnętrz), który usytuowany jest w strukturze Departamentu Wyznań i Mniejszości Narodowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Dotacje z Funduszu Kościelnego przyznawane są na wniosek osób prawnych, kościołów i innych związków wyznaniowych lub z inicjatywy własnej Zarządu Funduszu Kościelnego. Przy podejmowaniu decyzji o przyznaniu dotacji Zarząd korzysta z opinii przedstawicielstw, jakie przy Funduszu mogą tworzyć osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych oraz bezpośrednio władz kościelnych.

Środki samorządowe. Z **budżetu województwa śląskiego**, zgodnie z uchwałą Nr II/30/5/2008 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 listopada 2008 roku, mogą być udzielane dotacje celowe na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

robotami budowlanymi przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na obszarze województwa śląskiego, posiadającym istotne znaczenie kulturowe. O dotację taką może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych przy zabytku, które wnioskodawca zamierza wykonać w roku złożenia wniosku. Dotacja z budżetu województwa może być także przekazana w celu refundacji wydatków poniesionych przy realizacji zadania w roku budżetowym. Wnioski o dotacje należy kierować do Śląskiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego – jednostki organizacyjnej Województwa Śląskiego, które rozpatruje je w dwóch edycjach na zasadzie konkursu. Zarząd Województwa Śląskiego w corocznym ogłoszeniu podaje wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotacje, terminy składania wniosków oraz ich rozpatrzenia. Szczegółowe informacje dostępne na stronie http://www.slaskie.pl/strona_n.php?jezyk=pl&grupa=42&id=355&id_menu=289.

Samorządy lokalne również mają możliwość dofinansowywania prac remontowych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych na swoim terenie. Taką możliwość stwarza m.in. Uchwała Nr XXII/141/08 Rady Gminy Pilchowice z dnia 4 września 2008 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, do którego Gmina Pilchowice nie posiada tytułu prawnego, wpisanym do rejestru zabytków (Dz. Urz. Woj. Śl. Nr 177, poz. 325 z dnia 26 września 2008 r. ze zmianą wynikającą z Uchwały Nr XXVIII/182/09 Rady Gminy Pilchowice z dnia 22 stycznia 2009 r. – Dz. Urz. Woj. Śl. Nr 46, poz 1073 z dnia 20 marca 2009 r.).

Istotnym źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być **środki pozyskane od firm, fundacji, czy stowarzyszeń lub osób prywatnych.**

XII. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Realizacja Programu poddana będzie ocenie Rady Gminy po upływie dwóch oraz czterech lat od jego uchwalenia.
3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym.
4. W sprawach nie uregulowanych w programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

MATERIAŁY WYKORZYSTANE W TEKŚCIE:

1. Akty prawa miejscowego gminy Pilchowice i materiały niepublikowane, udostępnione przez Urząd Gminy i dostępne na stronach internetowych gminy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Strategia rozwoju Gminy Pilchowice na lata 2001–2010, Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Pilchowice na lata 2004–2006, Program Ochrony Środowiska, Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego
2. Materiały udostępnione w Śląskim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach: karty ewidencyjne architektury i budownictwa, karty ewidencyjne zabytków ruchomych
3. F. TRIEST, Topographischen Handbuch von Oberschlesien., 1865, S. 805
4. J. CHRZSZĄSZCZ, Festschrift zum hundertjährigen Jubiläum des Klosters der Barmherzigen Brüder in Pilchowitz.. ., Breslau 1914
5. E. KLOS, M. RODE, W. STEPF, Die Bau u. Kunstdenkmäler des kreises Tost – Gleiwitz, Breslau 1943
6. M. Łobozek, Klasztor i szpital Braci Miłosierdzia w Pilchowicach, Cieszyn 1997
7. E. WIECZOREK, K. SOIDA, Koleją wąskotorową do Rud., Katowice 2002
8. Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk., Warszawa 2006, str. 259–267
9. Internet, m.in. strony: <http://bonifratrzy.org.pl/pilchowice/index.html>,
<http://doc.pilchowice.pl/700lat.htm>; <http://www.kki.net.pl/~derdzińscy/pilchowice.htm>;
<http://www.nowagazetaslaska.eu/ostatnie-sowo/70-historia/99-tajemnica-pilchowickiego-nagrobka-cz-1>; <http://www.pilchowice.pl/>

ILUSTRACJE:

1. Materiały własne
2. Fotografie archiwalne i współczesne różnych autorów zamieszczone w internecie na stronach: www.fotopolska.eu, www.gliwice.eu, www.bildindex.de/#1, www.wikipedia.pl ;
<http://www.pilchowice.pl/> ; <http://bip.pilchowice.pl/>
3. F.B. Werner, Silesia in Compendio seu Topographia das ist Praesentatio und Beschreibung des Herzogthums Schlesiens [...] Pars I., 1750.. .,

ANEKS:

- ZAŁĄCZNIK NR 1: Obiekty nieruchomości wpisane do rejestru zabytków
ZAŁĄCZNIK NR 2: Gminna Ewidencja Zabytków
ZAŁĄCZNIK NR 3: Obiekty archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków
ZAŁĄCZNIK NR 4: Ortofotomapa z zaznaczonymi obiektami zabytkowymi
wpisanymi do rejestru zabytków oraz obiektami figurującymi w Gminnej
Ewidencji Zabytków

ZAŁĄCZNIK NR 1.
OBIEKTY NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW.

Adres	Określenie obiektu	Numer i data wpisu do rejestru
Nieborowice Ulica Dworcowa 2	Budynek dawnego dworca kolei wąskotorowej Bytom Karb – Rudy na odcinku Nieborowice–Rudy	A/1477/92 1.03.93
Nieborowice Ulica Dworcowa 2	Budynek magazynu przesyłkowego kolei wąskotorowej Bytom Karb – Rudy na odcinku Nieborowice–Rudy	A/1477/92 1.03.93
Pilchowice Ulica Dworcowa 35	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Jana Chrzciciela z XVIII wieku, murowany Granice ochrony rozciągają się na całość budowli w ramach ogrodzenia	A/296/60 7.03.60
Pilchowice Ulica Dworcowa 35	Plebania kościoła świętego Jana Chrzciciela z XVIII wieku, murowana, barokowa	A/295/60 7.03.60
Pilchowice Ulica Damrota 6	Dwór z XVIII wieku, murowany	A/293/60 7.03.60
Pilchowice Ulica Dworcowa 33	Dawna szkoła parafialna (obecnie budynek mieszkalny) z pierwszej połowy XIX wieku	A/292/60 7.03.60
Pilchowice Ulica Dworcowa 31	Budynek Szpitala Przeciwgruźliczego z pierwszej połowy XIX wieku	A/290/60 7.03.60
Pilchowice Ulica Dworcowa 10A	Budynek dawnego dworca kolei wąskotorowej Bytom Karb – Markowice na odcinku Nieborowice–Rudy	A/1477/92 1.03.93
Pilchowice Ulica Dworcowa 10A	Budynek magazynu przesyłkowego kolei wąskotorowej Bytom Karb – Markowice na odcinku Nieborowice–Rudy	A/1477/92 1.03.93
Pilchowice	Stanowisko archeologiczne nr 4 - grodzisko z okresu średniowiecza	C/1093/69 17.10.69
Stanica Ulica Gliwicka 16	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Marcina z lat 1800-1804 (?) przez Jana Langerę, klasycystyczny, murowany, tynkowany, z wieżą Granice ochrony w ramach ogrodzenia	A/1011/69 18.02.69
Stanica Zbieg ulic Gliwickiej i 1 Maja	Kaplica przydrożna z XVIII wieku, murowana, tynkowana, fasada o falistej linii z czterema kolumnami na postumentach w granicach najbliższego otoczenia	A/1067/69 15.07.69
Stanica Ulica Dworcowa 1	Budynek dawnego dworca kolei wąskotorowej Bytom Karb – Markowice na odcinku Nieborowice–Rudy	A/1477/92 1.03.93
Wilcza Ulica Karola Miarki	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Mikołaja z pierwszej połowy XVIII wieku, drewniany, z wieżą	A/564/66 5.02.66
Wilcza Ulica Karola Miarki	Park krajobrazowy z pałacem, usytuowany na południe od wsi	A/1276/81 17.12.81

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

Żernica Ulica Leopolda Miki 3	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Michała z XVII wieku, drewniany Granice ochrony rozciągają się na całość obiektu w ramach ogrodzenia i obejmują również wyposażenie wnętrza	A/375/60 10.03.60
Żernica Ulica Wiejska	Stodoła przy domu nr 88 z początku XIX wieku, drewniana <u>Obiekt nie istnieje – przewidziany do skreślenia z rejestru zabytków</u>	A/376/60 10.03.60
Żernica	Stanowisko archeologiczne nr 1 - grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza	C/1092/69 17.10.69
Gmina Pilchowice	Linia kolei wąskotorowej Gliwice-Racibórz na odcinku Nieborowice-Rudy – układ torowy, zabudowania dworcowe w Nieborowicach, Pilchowicach i Stanicy oraz budowle inżynierskie	A/1477/92 1.03.93
Gmina Pilchowice	Linia kolei wąskotorowej Gliwice-Racibórz na odcinku Gliwice-Nieborowice – układ torowy, zabudowania dworcowe w Bojkowie i Trynku oraz budowle inżynierskie	A/1478/92 1.03.93

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

ZAŁĄCZNIK NR 2.
GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW.

miejsowość	ulica	numer administr.	obiekt
Kuźnia Nieborowska	Kasztanowa		aleja kasztanowców
	Knurowska	13	pałac
		15	oficyna dworska
		17	bud. mieszk.
		23	bud. mieszk.
		25	bud. mieszk.
	Wiejska	11	budynek
		22	bud. mieszk.
	Wiejska/Kasztanowa	skrzyżowanie	transformator
	Leboszowice	Wiejska	30
			bud. straży pożarnej
			budynek
na granicy zabudowy			transformator
			most na Bierawce
Nieborowice	Dworcowa	1	bud. mieszk.
		3	bud. mieszk.
		5	bud. mieszk.
		na granicy zabudowy	krzyż
		na granicy zabudowy	transformator
	Główna	26	kapliczka
		28	bud. mieszk.
		48	bud. mieszk.
		54	krzyż
		55	bud. gosp.
		63	bud. mieszk.
		65	kapliczka
		67	bud. mieszk.
		69	oficyna dworska
		71	dwór
		71	magazyn
	71	spichlerz	
	Główna/Polna		krzyż
	m-dzy Główną a Rybnicką		bud gosp.
	Kasztanowa	przy zjeździe z drogi Gliwice-Rybnik	krzyż
	Krywałdzka	2	bud. mieszk.
		3	bud. mieszk.

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

		8	bud. mieszk.	
		9	bud. mieszk.	
			zajazd	
			aleja jesionów i klonów	
		Mysia Góra	przy wjeździe do wsi	krzyż
		Rybnicka		budynki stacji kolei wąskotorowej
	bez adresu		linia kolejki wąskotorowej	
		na wsch. od wsi, w lesie	bunkry	
Pilchowice	Damrota	1 (d. 3)	bud. mieszk.-gosp.	
		2	bud. mieszk.	
		3-5	bud. mieszk.	
		4	bud. mieszk.-usług.	
		6	dwór z parkiem	
		6	park	
		7	dom pomocy społ.	
		Damrota/Trześniówka		krzyż
		Damrota/Trześniówka		transformator
	Dolna Wieś	naprzec. 12		krzyż
		obok 27		transformator
		64		bud. mieszk.
		obok 81		krzyż
		83		bud.-mieszk.-gosp.
	Dworcowa	10		budynek
		12		bud. mieszk.
		14		bud. mieszk.
		15		budynek
		za nr 15		bud. mieszk.-gosp.
		17		bud. mieszk.
		18		bud. mieszk.
		19		magazyn kol.
19			budynek	
20			bud.-mieszk.-usług.	
22			bud. uż. publ.	
29			bud. mieszk.-usł.	
31			kaplica klaszt.	
31			budynek	
31			bud. gosp.	

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

	31	figura św. Józefa
	31	d. ogród klasztorny
	31	szpital - klasztor
	31	krzyż
	33	bud. mieszk.
	35	plebania
	35	kości. paraf. pw. św. Jana Chrzyciela
	35	kaplica cmentarna
	35(?)	krzyż
		cmentarz przykości.
	(przy cment.)	grota z figurką MB
	za cmentarzem	transformator
Leboszowicka	obok 28	kapliczka św. Jana Nepomucena
Majowa/Wielopole		krzyż
Polna	naprzec. 4, obok nr 7	kapliczka pw. Niepokalanego Poczęcia NMP
Polna/Kwiatowa	skrzyż.	krzyż
Powstańców Śląskich	2	bud. mieszk.
	11	bud. mieszk.
	cmentarz	kaplica cmentarna
	cmentarz	krzyż
Rynek	1	bud. mieszk.
	8	bud. mieszk.
	9	bud. mieszk.
	11	bud. mieszk.
	13	bud. mieszk.-handl.
	18	bud. mieszk.
	19	bud. mieszk.
		figura św. Jana Nepomucena
Spółdzielcza	1	spichlerz dworski
	5 -9	bud. mieszk.
	11	obora dworska
Strażaków i Powstańców		cmentarz przyklaszt.
Trześniówka	przy drodze na Ochojec	bunkry
Wielopole	59	bud. mieszk.

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

	Wielopole/Dębowa		krzyż
			kolej wąskotorowa
Stanica	Dworcowa	1	budynek dworcowy
	Gliwicka	9	bud. mieszk.
		16	kościół św. Marcina
		22	budynek
		24	bud. mieszk. - usługowy
	Górnicza	42	budynek
	1 Maja/Gliwicka	u zbiegu ulic	kapliczka
	I Maja	2	transformator
		9	bud. mieszk.
		12	bud. mieszk.
		13	bud. mieszk.
		18	bud. mieszk.
		20	bud. mieszk.
		22	bud. mieszk.
		32	bud. mieszk.
		34	bud. mieszk.
		39	bud. mieszk. z zabud. gosp.
bez adresu		linia kolejki wąskotorowej	
Wilcza	Karola Miarki	11	zespół pałacowo - parkowy
		11	bud. gosp.
		11	obora
		11	spichlerz
		13	bud. mieszk.
		27	bud. szkoły
		78	bud. mieszk.
		82	bud. mieszk.
		97	młyn
		116	bud. mieszk. - usługowy
		119	bud. mieszk.
		121	kościół
		121	tablica pamięci poległym
		121	krzyż
		121	cmentarz przykościelny
		122	bud. mieszk.
		135	bud. mieszk.
		145	bud. mieszk.
		244	bud. mieszk.
		244	krzyż
przy	transformator		

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

		wjeździe do wsi od drogi Gliwice-Rybnik	
	Karola Miarki/Rybnicka/Gliwicka	skrzyż.	kapliczka
	Stawowa	na cmentarzu	kaplica cmentarna
Żernica	Gliwicka	1	bud. mieszk.
		2	bud. mieszk.
		4	bud. mieszk.
		centrum wsi	kapliczka
			kaplica pamięci poległych
		wjazd do wsi	transformator
		Kolonia Żernica	przy drodze
	Leopolda Miki	1	bud. mieszk.
		2	bud. mieszk. - handlowy
		3	kości. św. Michała
		3	krzyż
		3	krzyż
		3	cmentarz przykościelny
		15	bud. mieszk.
		31	bud. mieszk.
	1 Maja	7	bud. mieszk. - gosp.
		17	bud. mieszk. - usługowy
		28	budynek
		29	bud. mieszk.
		31	bud. mieszk.
		33	bud. mieszk. z zabud. gosp.
		57	bud. z ogrodz.
		87	bud. mieszk.
		109	bud. mieszk.
		113	bud. mieszk.
	Nieborowska	15	bud. mieszk.
		27	bud. mieszk.
		naprzec. 43	krzyż
		48	bud. mieszk.
		56	bud. mieszk.
		60	bud. mieszk.
	Olchowa	12	bud. mieszk.
	Podgórna	obok nr 5	krzyż
	Powstańców Śląskich	1	bud. mieszk.
		2	szkoła
		31	bud. mieszk.
		44	bud. mieszk.

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

		obok nr 44	kapliczka
		66	bud. mieszk.
		74	bud. mieszk.
		86	bud. mieszk.
		102	bud. mieszk. - gospodarczy
		obok nr 110	transformator
		112	bud. mieszk.
	Józefa Szafranka	2	bud. mieszk.
		3	bud. mieszk.
		6	bud. mieszk.
		na granicy zabudowy	krzyż

GMINA PILCHOWICE
Gminny Program Opieki nad Zabytkami

ZAŁĄCZNIK NR 3.
OBIEKTY ARCHEOLOGICZNE UJĘTE W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW.

ARKUSZ	MIEJSCOWOŚĆ	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	FUNKCJA OBIEKTU	CHRONOLOGIA
99-43	Leboszowice	1	26	śląd osadnictwa	epoka kamienia
		2	27	osada (?)	średniowiecze
		3	28	osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		4	29	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
99-43	Nieborowice	1	1	śląd osadnictwa cmentarzysko birytualne osada	epoka kamienia okres wpływów rzymskich średniowiecze
		2	2	osada (?)	średniowiecze
		3	3	osada (?)	średniowiecze
		4	4	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia późne średniowiecze (XIV-XV w.)
99-43	Pilchowice	1	5	śląd osadnictwa	epoka kamienia
		2	6	ślady osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze
		3	7	śląd osadnictwa osada (?)	epoka kamienia średniowiecze
		4	8	śląd osadnictwa grodzisko	epoka kamienia (?) wczesne średniowiecze
		5	9	śląd osadnictwa	neolit (?)
		6	10	śląd osadnictwa	neolit (?)
		7	11	osada	późne średniowiecze
		8	12	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		9	13	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		10	14	ślady osadnictwa	neolit (?) wczesne średniowiecze (XI-XII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		11	15	osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		12	16	śląd osadnictwa	epoka kamienia
		13	17	osada (?)	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		14	18	śląd osadnictwa	epoka kamienia
		15	19	osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		16	20	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		17	21	śląd osadnictwa	średniowiecze (?)
		18	22	osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)
		19	23	śląd osadnictwa	epoka kamienia
		20	24	osada	późne średniowiecze (XIV-XV w.)